

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zprávy a oznámení

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 57 (2012), No. 2, 169--174

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/142923>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 2012

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.



This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Zprávy oznámení



PROFESOR BELOSLAV RIEČAN ZÍSKAL V KAROLINE ČESTNÝ DOKTORÁT

Prof. RNDr. Beloslav Riečan, DrSc. získal dňa 4. apríla 2012 čestný doktorát Univerzity Karlovej v Prahe. Deň predtým predniesol na pozvanie České matematické společnosti a Matematicko-fyzikální fakulty UK slávnostnú prednášku *Matematika a hudba*. Uviedli ju prof. RNDr. Bohdan Maslowski, DrSc., predseda ČMS, a prof. RNDr. Anatolij Dvurečenskij, DrSc., riaditeľ Matematického ústavu SAV v Bratislave. Prof. Riečan zahájil svoje vystúpenie hrou na organe v refektóriu budovy MFF UK na Malé Straně, kde sa prednáška konala. Zahral skladbu Jiřího Třanovského (1592–1637). Táto voľba nebola náhodná. Vpravo od vchodu do budovy MFF je totiž umiestnená pamätná tabuľa venovaná práve J. Třanovskému [6]. Prof. Riečan v úvode svojej prednášky pripomenul takmer nepočuteľný rozdiel medzi kvintou 3:2 v pythagorejskom (prirodzenom) ladení a kvintou $q^7 = 1.4983$ v temperovanom ladení, kde $q = 2^{1/12}$ je kvocient geometrickej postupnosti. Poukázal aj na to, ako sa dajú využiť Markovove reťazce v hudbe. V tomto ohľade má prof. Riečan skutočne bohatú a dlhoročnú skúsenosť [5]. Svoju prednášku doplnil skladbami svetoznámych klasikov J. S. Bacha, A. Dvořáka, B. Smetanu a banskobystrického rodáka Jána Cikkeru (1911–1989). Všetky skladby zahral na organe.

Ďalší deň pobytu prof. Riečana v Prahe sa niesol v slávnostnom ovzduší. Popoludnie zaznela v historickom Karoline po mnohých rokoch opäť bývalá československá hymna. Najprv to bola česká štátna hymna a potom na počesť prof. Riečana hymna slovenská. Úvodný prejav predniesol rektor Univerzity Karlovej, prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc. V zaplnenej aule bolo asi 20 rektorov z ďalších českých a slovenských univerzít a okolo sto prítomných bolo oblečených v talároch. Takáto veľká sláva v Karoline nebola už veľmi dlho. Dekan Matematicko-fyzikálnej fakulty UK, prof. RNDr. Zdeněk Němeček, DrSc., pripomenul 60. výročie založenia fakulty a zásluhy prof. Riečana o rozvoj matematiky, jeho členstvo v Učenej spoločnosti Slovenskej republiky a i. Prof. Riečan získal čestný doktorát UK za celoživotné dielo v oblasti teórie miery, integrálu a teórie pravdepodobnosti a za sústavnú a mimoriadnu spoluprácu na prospech českej a slovenskej vedy. Vo svojej ďakovnej reči Beloslav Riečan vyzdvihol celý rad matematikov, ktorí ovplyvnili jeho životnú dráhu od stredoškolských štúdií až po dnešok. Ďalší čestný doktorát získal počas slávnosti aj americký matematik indického pôvodu prof. Kumbakonam R. Rajagopal z Texas A&M University, ktorý je členom redakčnej rady časopisu *Application of Mathematics* a zhruba 40 ďalších časopisov. Pripomeňme si ešte niektoré významné osobnosti, ktoré získali čestný doktorát UK: Ivo Babuška (1997), nositeľ Abelovej ceny Michael Atiyah (1998), nositeľ Nobelovej ceny James Watson (1998), Gustave Choquet (2002), čerstvý nositeľ Abelovej ceny Endre Szemerédi (2010).

Vo štvrtok 5. 4. prof. Riečan vystúpil aj v televízii na programe ČT 24 so svojou obľúbenou témou *Matematika a hudba*. Teší nás, že prof. Riečan, Dr. h. c. mult., je dlhoročným členom redakčnej rady *Po-*



Veľká aula historického Karolina dňa 4. apríla 2012. Prof. B. Riečan je v predposlednom rade druhý zľava a prof. K. R. Rajagopal druhý sprava.

kroky matematiky, fyziky a astronomie. Prvý čestný doktorát získal už pred piatimi rokmi [2]. Jeho významné jubileá a životné osudy sme si v PMFA pripomenuli v článkoch [3] a [4]. Je úžasné, že aj vo svojich 75 rokoch stále dokáže produkovať vynikajúce matematické výsledky. Nedávno mu napríklad vyšla ďalšia monografia [1].

Profesor Beloslav Riečan sa narodil 10. 11. 1936 v Žiline. Dlhé roky je úspešným a obľúbeným pedagógom matematiky na Fakulte prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Je členom slovenských aj medzinárodných vedeckých organizácií a nositeľom významných vedeckých ocenení, štátneho vyznamenania Rad Ľudovíta Štúra I. triedy. Mesto Banská Bystrica, kde v súčasnosti žije a pôsobí, si jeho prínos pre matematiku, kultúru a osvetu, aj jeho zanietenosť a ľudskosť vysoko váži. V roku 2007 pri preberaní Ceny primátora mesta Ban-

ská Bystrica za rok 2006 vo svojom príhovore (bez názvu) vyslovil aj tieto myšlienky: „*Prebrať takúto cenu je člou už kvôli tradícii vyše 750 rokov trvajúceho mesta, ktoré sa neraz preslávilo aj v širších súvislostiach, a to i európskeho formátu . . .*“. Ako prvú osobnosť, ktorá zasiahla do formovania jeho profesionálneho pôsobenia, spomenul svojho profesora matematiky Bedřicha Šofra. „*Náša Bystrica nosí prívlastok banská. Pravda, keď sa tu už nedoluje, po striebre nám zostali len názvy ulíc. Ale máme zlatý poklad nevyčísliteľnej hodnoty. Tým je nadanie našej mládeže. Ak ho nepremárnime, vyrastú nám noví vynikajúci vedci, umelci i športovci. A nielen to, kultúra má oveľa širší a hlbší dosah, pomáha ľuďom žiť plnší a spokojnejší život.*“ Tieto slová prof. RNDr. Beloslava Riečana, DrSc., Dr. h. c. mult, plne vystihujú jeho osobnosť.

Michal Křížek, Zlata Troligová

Literatura

- [1] BOCCUTO, A., RIEČAN, B., VRÁBELOVÁ, M.: *Kurzweil-Henstock integral in Riesz spaces*. Bentham Sci. Publ., 2010.
- [2] JUREČKOVÁ, M.: *Mikuláš na profesora Riečana nezabudol*. PMFA 52 (2007), 82–84.
- [3] KATRNOŠKA, F.: *Sedmdesátiny profesora Beloslava Riečana*. PMFA 51 (2006), 262–263.
- [4] KATRNOŠKA, F.: *Profesor Beloslav Riečan pětasedmdesátiletý*. PMFA 56 (2011), 170–171.
- [5] RIEČAN, B.: *20 rokov semináru Matematika a hudba*. PMFA 50 (2005), 257–259.
- [6] RIEČAN, B.: *Genius loci Malostranského námestia*. PMFA 51 (2006), 348–349.

PREJAV BELOSLAVA RIEČANA V PRAHE DŇA 4. APRÍLA 2012 PRI PREBERANÍ TITULU DOCTOR HONORIS CAUSA UNIVERZITY KARLOVEJ

Vaša magnificencia
rektor Univerzity Karlovej
prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.,
Vaše magnificencie, spektability,
honorability, vážení hostia, milá mládež!

Ocenenie, ktorého sa mi dnes dostáva, je jedným z najväčších v mojom živote. Ocenenie Vedeckou radou Univerzity Karlovej ťažko ničím vyvážiť. Takú ma ono hodnotu vedeckú. V mojom prípade ide však aj o aspekt citový. Moje osobné puto k tejto vázenej univerzite vzniklo už pred 60 rokmi, keď ma ako mladého gymnazistu v Banskej Bystrici vzal do matematických rúk absolvent Univerzity Karlovej Bedřich Šofr, blízky priateľ takých osobností, akými boli Jaroslav Heyrovský, či Bohuslav Martinů. Hneď za tým som sa

v septime učil z neprekonateľných učebníc Eduarda Čecha. A vzápätí to boli vysokoškolské učebnice Vojtěcha Jarníka. Päťdesiate roky, roky zložitého vývoja pofebruárového Československa, znamenali zároveň neuveriteľný vzostup slovenskej matematiky. Dvoma opornými bodmi tohto vývoja boli dvaja absolventi Univerzity Karlovej profesor Otakar Borůvka a profesor Štefan Schwarz.

Dovoľte rozpovedať jeden príbeh z môjho vedeckého života. Ako mladý asistent napísal som článok o vzťahu k -rozmerných integrálov v n -rozmernom priestore a k -rozmernej Hausdorffovej miery. Prof. Schwarz mi chcel pomôcť, preto poslal ten článok na recenziu profesorovi Janovi Maříkovi. Mařík odpovedal: Nelze uvěřit, ale jsou tam některé dobré myšlenky. A zveril ma svojmu vtedajšiemu asistentovi Josefovi Královi, takže článok po čase vyšiel. Ale najväčšie významenie mi dal sám Mařík, keď mi poslal typický matematický list plný vzorcov, implikácií a ekvivalencií. Ale na začiatku stálo oslovenie: *Milý Beloslave*. A na konci podpis: *Tvůj Jenda*.

V srdci mi natrvalo utkveli profesori Karlovej univerzity, s ktorými som mal možnosť spolupracovať. Vladimír Kořínek, Jan Mařík, Karel Drbohlav, František Zítek, Jaroslav Král, Miroslav Katětov, Václav Dupač, Petr Mandl či Karel Winkelbauer. A dovoľte mi spomenúť aj moju drahú dcéru Hanku, ktorá na Univerzite Karlovej prežila jedny z najkrajších rokov svojho života.

To, ako spolupracovali naši učitelia a ako spolupracujeme my, nie je náhoda. Súvisí to so spolupatričnosťou našich národov, so vzťahmi českej a slovenskej kultúry. Veď ani to nie je náhoda, že v piesňach, ktoré znárodneli, sa ospevuje podobný fenomén, ako

*Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,*

*v sadě skví se jara květ,
zemský ráj to na pohled*

a

*aká si mi krásna ty rodná zem moja,
krásne i tie hory kol teba čo stoja,
krásne i to nebo nad tými horami,
žehnám ťa, vítam ťa
vďačnými slzami.*

Je to práve 150 rokov, čo v Prahe vznikol spolok, z ktorého do dnešných dní vyrástli a úspešne pôsobia významné vedecké spoločnosti Jednota českých matematiků a fyziků a Jednota slovenských matematikov a fyzikov.

A v tom istom čase profesor viedenskej univerzity Karol Kuzmány vzdal sa svojej definitívy vo Viedni a odišiel na Slovensko, aby sa tam zúčastňoval na budovaní slovenskej kultúry; na založení martinského slovenského evanjelického gymnázia, Matice slovenskej a samostatnej slovenskej patentálnej protestantskej cirkvi. Jeho hymnická pieseň, ktorú napísal v meste, v ktorom žijem a pracujem, nám dáva svedectvo o minulosti i poučenie pre prítomnosť:

*Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva práva život posväťí,
kto nad krivdou biednych slzu vyroní,
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

*Kto si stojí v slove čo priam zhrkne svet,
komu nad statočnosť venca v nebi niet,
koho dar nezvedie, hrozba neskloní,
tomu moja pieseň slávou zazvoní.*

Moja generácia mala príležitosť, povedané matematickou rečou, n -krát pre n dosť veľké prirodzené číslo, teda mala n -krát príležitosť otestovať svoju statočnosť, ukázať, že ju dar nezvedol a hrozba nesklonila. Aby sme mohli vzdorovať moci sankcií a lákadlu výhod, ktorými nás chcú ovplyvňovať, musíme sa opierať o moc vzdelanosti, o silu vedy, o lásku k mládeži, ktorú vychovávame.

V jednom zo svojich posledných interview prof. Schwarz povedal: „*Viete si predstaviť nemorálneho vedca? Skutočného vedca? To si protirečí. Vedec hľadá pravdu!*“

Zišli sme sa vo svetoznámom sídle vzdelanosti, aby sme sa posilnili na ceste za pravdou za ktorou kráčame ulicou mravnosti, aby nás, povedané Kuzmányho básňou – piesňou, dar nezvedol a hrozba nesklonila.

Pred rokmi mladý Milan Rastislav Štefánik prišiel študovať do Prahy. Jedným z profesorov, ktorých si najviac obľúbil, bol profesor filozofie Tomáš Garigue Masaryk. A práve jeho heslo bolo *Veritas vincit, Pravda vítězí!*

Pravda určite zvíťazí, vážení, ctihodní, drahí priatelia!

Prof. RNDr. JIŘÍ ROHN, DrSc., PĚTAŠEDESÁTILETÝ

Dne 19.6.2012 se dožil 65 let jeden z našich předních matematiků Prof. RNDr. Jiří Rohn, DrSc. Toto významné životní jubileum je příležitostí k tomu, abychom si připomněli jeho dosavadní vynikající výsledky v matematice i kvality jeho osobnosti.

Jiří Rohn se narodil v Praze. Po ukončení studia na střední škole se rozhodl pro studium matematiky na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy. Obor matematika absolvoval s vynikajícím úspěchem. Po studiích byl přijat na MFF UK, kde pracoval nejdříve jako asistent a později po 3 letech jako odborný asistent. Po roce 1989 obhájil doktorskou dizertační práci – DrSc. (1992) a získal vědecko-pedagogické tituly nejprve docenta (1991) a později profesora matematiky (2000).

Odborný zájem J. Rohna byl od počátku orientován na zkoumání možností využití matematiky, zejména lineární

algebry, při řešení ekonomických problémů. Snaha o aplikaci matematiky v konkrétních praktických podmínkách jej vedla k přímé spolupráci s některými tehdejšími zemědělskými podniky, např. se Státními statky Tachov, kde byl řešen problém optimalizace produkce mléka. Vzpomínám si, že práce J. Rohna byla v této instituci velmi pozitivně hodnocena a na jejím základě vznikl i článek publikovaný v časopise Ekonomicko-matematický obzor. Získané zkušenosti z aplikací matematiky v praxi vzbudily zájem J. Rohna o řešení úloh, jejichž vstupní parametry nelze přesně zadat. Při matematické formulaci praktických problémů se setkáváme s problémem, že vstupní údaje úlohy jsou nepřesné a s touto nepřesností je třeba se nějak vypořádat. Jeden ze směrů, kterým lze úlohy s nepřesnými parametry zkoumat, je tak zvaný intervalový přístup, kdy předpokládáme, že jednotlivé parametry se mohou pohybovat v zadaných omezených a uzavřených intervalech. Právě tato problematika se pro J. Rohna stala jedním z hlavních směrů jeho vědecké práce. Zabýval se intervalovou analýzou Leontjevova modelu rovnováhy meziodvětvových vztahů, soustav lineárních rovnic i úlohami lineárního programování s intervalově zadanými koeficienty a s tím související komplementaritou a dualitou pro tyto úlohy. Další skupina článků J. Rohna je věnována inverzi intervalových matic a studiu intervalového problému vlastních čísel a vlastních vektorů. Řešení těchto úloh vyžaduje značnou invenci, často je třeba nejdříve definovat pojem řešení zkoumané intervalové úlohy, a teprve potom navrhnout algoritmy pro nalezení takto definovaných řešení a analyzovat výpočetní složitost navržených algoritmů. Tyto netriviální výsledky J. Rohna vzbudily brzy zaslouženou pozornost i mezi matematiky, kteří se intervalovým přístupem k řešení matematických problémů zabývali v za-



hraničí. Jedny z prvních kontaktů vedly ke skupině matematiků soustředěných kolem německého (tehdy západoněmeckého) časopisu *Freiburger Interval Berichte*, jehož editorem byl prof. Karl Nickel. V tomto časopise pak Jiří Rohn publikoval řadu článků s intervalovou problematikou. Vysoká úroveň prací J. Rohna a závažnost problémů, jimiž se ve svých člancích zabýval, vedla v dalších letech ke spolupráci s mnoha matematiky v naší republice i v zahraničí a k publikaci mnoha článků v renomovaných matematických časopisech. Další zajímavé výsledky byly publikovány jako součást knižních monografií. O kvalitě publikovaných prací J. Rohna svědčí kromě jiného i jejich neobvykle velký ohlas v naší i zahraniční odborné literatuře. Seznam jeho publikací je příliš rozsáhlý, než aby mohl být připojen k tomuto článku a bude zpracován a vydán jinou formou. Zde uvádím pouze některé číselné údaje charakterizující ohlas Rohnových publikací. Seznam jeho publikovaných prací obsahuje více než 160 položek. Počet citací uváděný na internetu činí bez

autocitací 434, z toho je 321 citací původních vědeckých článků v odborné literatuře.

Kromě výše uvedené rozsáhlé vědeckovýzkumné aktivity je další významnou součástí činnosti Jiřího Rohna jeho činnost pedagogická, které se věnoval po dlouhá léta jako vysokoškolský učitel na Matematicko-fyzikální fakultě UK. Zanechal tak výraznou stopu na MFF UK i svou pedagogickou prací. Na začátku své kariéry vedl jako asistent řadu cvičení ze základních matematických disciplin. V dalším období postupně jako odborný asistent, docent a posléze profesor měl na MFF přednášky z oblasti lineární algebry, lineárního programování a dalších optimalizačních metod. Jeho přednášky byly vždy perfektně připraveny. Byl vždy náročným a spravedlivým zkoušejícím. Studenti měli k dispozici jeho kvalitní učební texty, z nichž čerpali i přednášející, kteří po jeho přechodu do Ústavu informatiky AV ČR jeho přednášky převzali.

Jiří Rohn se ve svém volném čase zajímá i o kulturu a vědní obory mimo matematiku, již od mládí se velmi vážně zajímal o východoasijskou kulturu a filozofii Indie, Tibetu a Číny. Tento zájem jej vedl i k částečnému studiu na Filozofické fakultě UK. V jeho definitivní odborné orientaci však nakonec přece jen zvítězila matematika.

Jiřího Rohna znám od doby jeho příchodu na MFF UK nejen jako kolegu s rozsáhlými odbornými znalostmi vyznačujícího se značnou pílí a poctivostí ve vědecké práci, ale i jako kultivovanou a zásadovou osobnost, jakou by měl vysokoškolský učitel vždy být. Také ve svém soukromém životě byl Jiří Rohn odpovědným a vzorným otcem 3 dětí s hezkým rodinným zázemím, o které se starala jeho skromná manželka Helena, která mu vždy byla a je oporou v rozhodujících životních okamžicích. U příležitosti jeho život-

ního jubilea přejeme prof. Jiřímu Rohnovi pevně zdraví a mnoho dalších úspěchů jak v matematice, tak i v osobním životě.

Karel Zimmermann

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE KE STÉMU VÝROČÍ PŮSOBNÍ ALBERTA EINSTEINA V PRAZE

Albert Einstein působil jako řádný profesor teoretické fyziky na c.k. německé Karlo-Ferdinandově Univerzitě v Praze od dubna 1911 do července 1912. Během svého pražského pobytu se zaměřil na výzkum gravitace, který o několik let později vedl k formulaci obecné teorie relativity.

U příležitosti stého výročí tohoto Einsteinova pražského pobytu se ve dnech 25.-29. června 2012 uskuteční v prostorách rektorátu Univerzity Karlovy v Praze konference *Relativity and Gravitation – 100 Years after Einstein in Prague*. Na této konferenci promluví řada předních světových odborníků na teorii relativity, kosmologii a relativistickou astrofyziku. Zúčastní se přes 200 vědců z 31 zemí všech kontinentů s výjimkou Antarktidy. V rámci konference bude též uspořádána na Filozofické fakultě přednáška pro veřejnost *Was Einstein right?* profesora M. Kramera, ředitele Institutu Maxe Plancka pro radioastronomii v Bonnu a výstava *Einstein, Praha a gravitace* v Křížové chodbě rektorátu.

Informace o programu konference je možno nalézt na internetové adrese <http://ae100prg.mff.cuni.cz/>. Hlavním organizátorem konference je relativistická skupina na Ústavu teoretické fyziky MFF UK pod vedením prof. J. Bičáka. Sborník z konference bude vydán ve spolupráci s Institutem Maxe Plancka, SRN, a bude volně dostupný na internetu (<http://www.edition-open-access.de/proceedings/index.html>).

Vojtěch Pravda